

48

**RAD PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZA VRIJEME
OKUPACIJE U GRADU BANJOJ LUCI**

U julu mjesecu 1942. godine, poslije hapšenja druga Dečić Fahreta, u Mjesnom komitetu Partije ostali smo od članova ja i Zvonko Dragomanović.

Veća provala Partijske organizacije otpočela je još u mjesecu maju, a nastala povodom hapšenja drugarice HARAMBAŠIĆ Nafije, koja je u zatvoru imala slabo držanje, pa je odala mnogo članova Partije, a među njima i neke članove Mjesnog komiteta Partije (Žic Ivana, prof. Vukić Milena, Zdravu Kordu, Voju Jankovića i druge). Isto tako, u zatvoru se je slabo držao i prof. Žic Ivan koji je na suđenju naročito teretio Janković Voju, sekretara SKOJ-evske organizacije, koji se je zbog toga jako demoralisao te se je i on počeo da odaje najaktivnije članove SKOJ-a, zbog čega je SKOJ-evska organizacija pretrpjela težak udarac. Bilo bi još mnogo više hapšenja, ali je zahvaljujući dobroj vezi sa zatvorenicima, koju sam imao takoreći svakodnevno preko svoje sestre Sarač Havke, koja je u periodu 1942. bila u zatvoru i koja me je obavještavala ceduljicom koju je ostavljala na zgodno mjesto u korpi i na taj način bili smo skoro redovno obavještavani o tome kome prijeti opasnost za hapšenja. O držanju Ivana Žica obavijestio me je iz zatvora Milan Vukić, a ceduljicu je donijela žena od Žica Ivana. U cedulji je stajalo da ih obadvajicu agenti mnogo muče i da je Žic počeo da izdaje organizaciju te da se ja dobrom čuvam, jer da mu je on javio da je odao i mene. Ja i Dragomanović smo se sastali na obali Vrbasa "Pod orasima" i razmotrili poslije ove provale stanje partijske organizacije i došli do zaključka da moramo poduzeti izvjesne mjere kako bi organizaciju, koja je bila tada slabo povezana iz gore navedenih razloga ojačali da bi se rad mogao odvijati, jer je vladao stra-

novit teror u gradu. Obavješteni smo da se u Banjoj Luci nalazi preko 200 agenata od kojih je većina svršila neke fašističke kurseve u Italiji, te da je to pojačanje sa agentima uslijedilo, pored ostalog, i radi toga, što je Banja Luka trebala da bude nova prestolnica NDH. U to doba na Istočnom frontu vođene su osudne bitke i fašisti su očekivali u najskorije doba pad Staljingrada, Moskve i drugih velikih gradova. Kod jednog dijela naših simpatizera zavladao je izvjestan strah zbog strahovitog terora. Taj strah se naročito ispoljavao u tome što se je vrlo teško moglo naći sklonište ilegalcima, a i mjesto za održavanje sastanaka. Mnogi su govorili: "Sve ćemo vam dati, samo vam ne možemo ustupiti stana".

Došli smo do zaključka da moramo popuniti Mjesni komitet Partije i na moj prijedlog donijeli smo zaključak da se kooptira kao treći član u mjesno rukovodstvo drug Kušmić Mustafa zvanu Mujica, koga sam ja vrlo dobro poznavao još od prije rata. Za njega sam isto tako znao da je bio još od augusta mjeseca direktno povezan sa drugaricom Umičević Zagom, koja je prije pomenute provale bila sekretar Mjesnog komiteta Partije. Prijem u Komitet ja sam lično saopštio drugu Kušmiću i pošto nismo imali momentalno zgodnog mjesta za sastanak, održali smo ga u prirodi i to kod ondašnje ciglane Hamzagine, to je na periferiji današnjih Pečina, II kvart. U ovom Komitetu ja sam bio sekretar. Na ovom sastanku zaključili smo da u Komitet primimo i jednu od najaktivnijih drugarica, drugaricu Nevenku Dadašević, koja je naročito mnogo radila sa omladinom, a najviše srednjoškolskom. Kroz diskusiju došli smo do zaključka da bi bilo potrebno da se uputi i neki kurir Pokrajinskom komitetu Partije u Sarajevo i da od njega zatražimo da nam pošalje nekog delegata da bi nam pomogao u obnavljanju i učvršćenju partijske organizacije. Ja sam za kurira odabrao drugu Smilagić Hajrudina (koji sada radi kao savjetnik u Sekretarijatu za opštu upravu Izvršnog vijeća

NR BiH). On mi je donio odgovor od Pokrajinskog komiteta iz Sarajeva da će u najskorije vrijeme doći jedan delegat i data mi je lozinka sa kojom će se javiti.

Kroz par dana stigla je sa datom lozinkom drugarica Mažević Zaga. Kad sam je prepoznao bilo mi je jako drago da je ona, pošto sam je još poznao sa Beogradskog univerziteta kao istaknutog partijskog radnika u redovima studenata. Odmah sam se sa njom sporazumio da zakažemo sastanak Komiteta, koji smo održali, mislim, početkom augusta 1942. godine na periferiji Ba-rije Luke u bašti Hivzage Čejvana. Na tom sastanku smo detaljno proučili stanje u Partijskoj organizaciji i iznešen je od druga-ricе Zage detaljan izvještaj o političkom stanju u svijetu i kod nas. U ovo doba nije ostala neokrnjena, zbog čestih hapšenja ni jedna partijska organizacija u punom sastavu. Do tada su one postojale u svim dijelovima grada koji se po prilici poklapaju u ono doba, sa današnjim kvartovima. Pošto ni u jednom dijelu grada nije bilo 3 člana Partije da bi se mogla organizirati par-tijska (organizacija)-jedinica, to smo smatrali, s obzirom na po-stojanje po kvartovima jednog broja i kandidata i drugih vrlo aktivnih simpatizera da bi dobro bilo da formiramo tzv. partijske aktive u koje smo uključili sve aktiviste, tj. kako članove Par-tije tako i kandidate i one koji su uakoro trebali da budu kandi-dati. Na taj način smo u svakom kvartu uspjeli formirati aktiv od po pet, šest aktivista. To se je moglo učiniti i zbog toga što smo i prije toga skoro iste zadatke postavljali kako pred članove Partije, tako i pred dobre aktiviste, a i inače smo imali u planu da pristupimo masovnom primanju aktivista u članstvo Partije, jer smo konstatovali da nam je do tada kriterij za pri-manje bio vrlo strog, što se je ustvari pokazalo štetno za dalji razvoj partijske organizacije. Ispred Pokrajinskog komiteta dru-garica je dala saglasnost na sastanku Komiteta na naš sastav

Mjesnog komiteta.

S obzirom na veliko iskustvo u radu s partijskim organizacijama i na političku i teoretsku uzdignutost drugarice delegata, smatrali smo da bi korisno bilo da ista obiđe sve aktive da bi malo uzdigla moral kod aktivista. Ona je s toga zajedno sa mnom obišla sve aktive.

Sjećam se da smo, obilazeći aktiv na području sadašnjeg II kvarta u kojem su bili drugovi: Munib Jusipović, Muhamed Hadžihalilović, Ahmed Čejvan, Čerim Čejvan i Mustafa Kozaragić te krojač Hamula Ibrahim, na sastanku postigli znatan uspjeh u njezinom prisustvu, jer su mi poslije sastanka članovi aktiva rekli da se dive sposobnosti ove drugarice i da bi je trebao češće dovođiti na sastanke, pošto bi im navodno ona mnogo pomogla svojim poznavanjem i iskustvom. Ustvari, ja sam dobio utisak da ih je najviše oduševila govoreći o političkoj situaciji, jer je na jedan vrlo dokumentovan i inteligentan način znala da govori i oduševi prisutne, sa svojim govorom. Na ovim sastancima davali smo aktivima i detaljnije instrukcije kako da se povežu pojedini članovi aktiva u svojoj sredini, kako agitaciono i propagandno da djeluju i koje poslove da obavljaju. Po specijalnim zadacima, kao na primjer sakupljanje važnih podataka o neprijateljskim oružanim formacijama, direktno smo povezivali pojedince sa Mjesnim komitetom i za te poslove ostali članovi aktiva nisu znali. To radi posebnih uslova rada, tj. konspiracije. Članovi Komiteta nisu bili zaduživani za pojedine sektore rada, već smo zbog specijalnih prilika bili zaduživani po kvartovima, tako da je drug Zvonko Drogomanović bio zadužen za po prilliti sadašnji I i jedan dio II kvarta. Drug Mujo Kušmić za III i IV kvart, dok sam ja bio zadužen za veći dio II kvarta pored sekretarske dužnosti. Ovo radi toga što sam ja i inače iz tog dijela grada i dobro sam poznao članove aktiva. Drugaricu Navenku Dadasović sam zadužio da iznađe

najaktivnije omladince i najaktivnije žene, te da nam predloži neke od njih kako bi u najskorije vrijeme oformili rukovodstvo SKOJ-a i neki aktiv žena koji bi pretežno radio u redovima, odnosno po liniji žena. Nevenka je tada najviše radila u redovima srednjoškolske omladine i bila je povezana sa školskim aktivima, koji su postojali po srednjim školama. Sjećam se da je među ženama u to doba bilo nekoliko vrlo aktivnih drugarica koje su bile povezane sa nekim ženama iz svoje blizine, tako su na neki način u to doba bile sve žene bilo neposredno bilo posredno, povezane sa partijskom organizacijom. Među najaktivnijim ženama, tada su, koliko se sjećam, bile drugarice Drenka Vujić, Vojnović Ljubica, Milosavljević Milena, Kušmić Stana, Kuzinkijević Ruža i još neke čijih se imena ne sjećam. Na idućem sastanku Komiteta, koji je održan u kući Kozaragić Mustafe (krojača) konstatovali smo da su za kratko vrijeme postignuti vidni rezultati u pogledu učvršćenja organizacije i stvaranje veza sa masama.

S obzirom da se je u to vrijeme tražilo mnogo podataka o stanju u neprijateljskim redovima, naročito domobranskim, a kako smo imali mnogo simpatizera i vrlo aktivnih domobranskih oficira, podoficira i vojnika, oformili smo neki vojni aktiv koji je često nazivan i vojni komitet, što je ustvari pogrešno. Sa tim komitetom takozvanim, drugarica Zaga je bila direktno povezana. U ovom domobranskom aktivu bili su naročito aktivni ^{neki} oficiri i podoficiri, tačno se ne sjećam, Kundak Mile, Mihelčić Zvonko, Hadžihalilović Muhamed, Muhsinović Idriz, Granić Fico i još neki čijih se imena ne sjećam. Podaci koje su oni prikupljali davani su najčešće direktno preko druga Idriza Mushinovića drugarici Zagi, a ponekada ih je ovaj davao i meni kada nije mogao odmah dobiti vezu, a ja sam ih predavao njoj. Poslije hapšenja nekih članova Komiteta SKOJ-a, mnogi su članovi SKOJ-a pobjegli u partizane, a jedan dio ih je, nemogavši dobiti momentalne veze, otišao u domobranu sa namjerom da se iz domobranstva

prebace u partizane (Hamija Burzić, Mensur Ibrahimpašić). U ovom periodu bili su vrlo aktivni SKOJ-evci koji su predviđeni u rukovodstvo SKOJ-a i to: Dervišić Salko, Ifet Ibrahimkadić, Džemil Metiljević, Rebac Vlado i Kozomara Vlado. Sjećam se da sam se drugaricom Zgom razgovarao da bi ih trebao izabrati u Mjesni komitet SKOJ-a sa čime se je ona složila i rekla, ako je moje mišljenje da su dorasli da uđu u komitet, da ih se izabere. S obzirom da momentalno nisam mogao naći podestan stan za održavanje ovog sastanka, a kako je zamnom bila velika potjera, ovaj zadatak sam prenio na drugu Zvonku da zajedno sa drugaricom Nevenkom nađe podestan mjesto gdje bi se navedeni omladinci pozvali i ofirmili Komitet SKOJ-a. Od druga Zvonka sam obavješten da su održali taj sastanak, ali da su došla svega trojica na isti i da je oformljen Komitet SKOJ-a od trojice članova. Po mojoj preporuci za sekretara je bio predviđen drug Salko Dervišić.

Pred ovaj Komitet postavljen je zadatak da što prije oformi aktive po kvartovima, da postojeće učvrsti i da se sa njima što tešnje poveže. Drugarica Nevenka Dadasović je zadužena da vodi stalnu brigu o Komitetu SKOJa, tj. naročito da prisustvuje na sastancima bar u prvo vrijeme.

Uspjeli smo još da održimo kao Komitet još svega dva, tri sastanka i to u mjesecu septembru i oktobru, a zbog toga što je bilo vrlo teško dobiti stan, održavali smo kao članovi Komiteta često pojedinačne veze.

Kada smo uspjeli da postignemo neke znatnije rezultate bila je u mjesecu novembru 1942. godine uhapšena drugarica Zega Blažević, koja je bila skrivena u kući drugarice Fatime Pašić, sada zaposlena u Električnom preduzeću Banja Luka. Nju je kod Fatime sklonio njen rođak ili ljubavnik domobranski podoficir Hadžihalilović Muhamed, koji je sada neki funkcioner u Sarajevu, a koji je bio uhapšen, jer ga je navodno odao neki domobranski oficir. Čuo sam da se je i on slabo držao u zatvoru i da je po

svoj prilici rekao da se Zaga nalazi kod Fatime Pašić, te su agenti došli i uhapsili i Zagu i Fatimu Pašić. Ja sam se u to vrijeme krio u šupi Idriza Muhsinovića i jedne noći, mislim 15. novembra 1942. godine došli su ustaški agenti, njih 8 i opkolili kuću Idriza Muhsinovića i istoga odveli u zatvor. Ja sam se jedva uspio spasiti pobjegavši iz šupe preko bašte i to bos u triseta po ponoći. Poslije sam čuo da je Muhamed Hadžihalilović teretio Mustafu Kozaragića i Idriza Muhsinovića, te da je rekao da oni znaju gdje se ja nalazim. Sutradan sam, a što je poznato Idrizu Muhsinoviću, trebao biti prebačen za Kozaru nekim autom, a što se spriječilo hapšenjem Muhsinovića. Ostavši bez veze, sklonio sam se u čumoz kuću Čejvana i preko drugarice Paše Čejvan, sada zaposlene u Narodnom odboru opštine Panja Luka, uspostavio sam vezu sa Čerimom Čejvanom, te se poslije teške muke i to bez veze tišao sam na staru vezu nekom Slovencu u selo Glamočani, na kotaču kamufliran u neko staro odijelo, prebacio se sa Mehom Čerimom u navedeno selo i preko tog Slovenca uspostavio vezu sa partijskom organizacijom iz Kozare (Ilić Stojanović i Vojo Stupar). Drugarica Zaga kada je bila uhapšena, čuo sam da je pokušala pobjeći iz ustaškog zatvora, pa kada joj to nije pošlo za rukom, onda je pod pritiskom agenata počela da ođaje partijsku organizaciju. Odala je cijeli komitet. Pošto ostale članove i aktiviste nije lično poznavala, čuo sam da je rekla da ih ja lično poznajem i da bi ona preko mene i ostalih članova Komiteta uspjela na neki dan naći način saznati ta imena ostalih i dala prijedlog da bih onda trebalo pristupiti masovnom hapšenju aktivista kada ona pohvata sve konce organizacije. Ustaški agenti su izgleda prihvatili njen plan i pustili je, ali je zahvaljujući budnosti partijske organizacije i činjenice da je ona, kada je izašla, došla članu Mjelog komiteta drugu ~~Božić Muji~~ i rekla da je pobjegla, otkrila se

raznim unakrenim pitanjima, kao što je: kako je mogla pobjeći, otkud joj zar i slično, priznala da je pristala da radi za agente ali da ona to nikada neće htjeti već da će nekima lukavstvom uspjeti ih prevaniti i u pogodnom momentu pobjeći na slobodnu teritoriju. Mujo i Stana su, dobivši od mene obavještenje da budu vrlo budni prema njoj, donijeli zaključak da je prisile da se s njima ujutro rano seljačkim kolima pobjegne. Ona je u početku odbijala taj prijedlog rekavši da bez dozvole druga Starog ne smije napustiti Banju Luku, ali joj je Mujo na to rekao da sada mora ići pa dok rasprave čitavu stvar sa drugom Starim, da se ona vrati ako je potrebno. Isto tako joj je rekao da sam i ja za to da ona odmah krene. U međuvremenu i ja sam se uspio prebaciti kao što sam gore naveo, i mi smo se našli na oslobođenom teritoriju i donijeli zaključak u saglasnosti sa drugom Vojom Stuparom i Ivicom Stojanovićem, da ja i Mujo krenemo za Kozaru, a da će ona i drug Zvonko Dragomanović, koji je isto tako iz Banje Luke javio partijskoj vezi da je Zaga odala Mjesni komitet i njega lično i da će on prvom zgodnom prilikom prebaciti se na jednu staru vezu koja je njemu bila poznata, jer da on neće da radi za ustaše, pošto je Hef agenata neki Vaiss njega prisiljavao da radi za njih, a da je on obećao, ali da to ne misli izvršiti. Kada smo ja i drug Mujo stigli na Kozaru dobili smo vezu i otišli preko Grmeča, navrativši se drugu Osmanu Karabegoviću. Mi smo drugu Osmana upoznali šta se je desilo u partijskoj organizaciji i on je odmah obavijestio Okružni komitet za Kozaru da ih obadvoje prebaci preko Grmeča za Oklasni komitet do druga Pucara. Kada smo ja i Mujo stigli drugu Starom u Bosanski Petrovac isnijeli smo čitav slučaj pred njega i poslije toga smo upućeni na nove partijske zadatke, ja sam stavljen na raspolaganje Okružnom komitetu Mihalč, a drug Mujo Okružnom komitetu za Kozaru.

Kada je u Bosanski Petrovac stigla Zaga i Zvonko radi raščišćavanja još nejasnih pitanja, bili smo od druga Starog ponovno pozvani ja i drug Mujo, i ponovno osvijetlili još neke momente izdaje drugarice Zage i Zvonka. Poslije toga mi smo ponovno otišli na svoje zadatke, a njih dvoje su ostali u Bosanskom Petrovcu.

Kasnije sam saznao da je Zaga upućena u II Krajišku brigadu, a Zvonko Tragonanović u II ili III Proletersku. Isto tako sam čuo da je poslije izvjesnog vremena Zaga izvedena i strijeljana pred II bataljonom iste brigade, a za Zvonka sam čuo dvije verzije. Za jednu da je poginuo negdje sredinom 1943. godine, a neki su pričali da je i on strijeljan od naših.

Banja Luka, 7. aprila 1959. godine

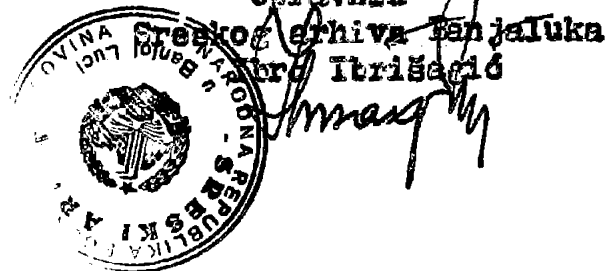
Sarač Ibrahim, s.r.
Banja Luka

Prepis izvršila: ROBOT DERINKA
daktilograf
iz Banje Luka

SRAVNILI:

1. F. Bontić
2. Šapard

Tačnost prepisa ovjerava
Upravnik

Arhiv Bos. krajin. B. Luka

ABK 209-116-5/74